

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Ett eget val eller ett resultat av någonting annat?

**En kvalitativ studie om omständigheter kring ungdomars
personliga målsättningar utifrån internt och externt
kontroll-lokus**

Gebril Kurdie

Kandidatuppsats SOPB63
Aktuell termin: HT 2023
Handledare: Teres Hjärpe
Examinator: Lars Harryson

Förord

Denna uppsats har krävt enormt mycket tid och kraft från min del, men att säga att jag inte fick hjälp under skrivprocessen hade varit en lögn. Därför vill jag ägna ett par ord åt att tacka de individer som hjälpte mig under studiens gång.

Först vill jag tacka min mor, som gav mig motivation till att sätta mig ner och slutföra denna studie när min vilja var som svagast. Hennes bestämdhet över att jag slutför min utbildning är en stor anledning till att ni läser detta arbete.

Jag vill också tacka Teres Hjärpe, som tog tid från sitt upptagna liv för att hjälpa mig med mitt arbete. Genom hennes bidrag lyckades vi förvandla en bristande uppsats till någonting som jag kan känna mig stolt över. Jag lärde mig också väldigt mycket om att skriva akademiskt.

Jag måste också tacka Fay Lundh Nilsson, min första handledare för denna C-uppsats. Hon hjälpte mig med att välja ett ämne för min studie som jag är intresserad av, och tack vare detta var det enkelt för mig att ägna stora mängder tid åt skrivandet.

Jag vill också tacka personalen på idrottsgymnasiet som hjälpte mig med att hitta studenter som kunde delta i och bidra till min studie. Att hitta respondenter för intervjuer är inte lätt, men personalen tvekade inte att hjälpa mig, och det har lett till att mitt arbete kunde fortsätta.

Tack ska ni ha!

Abstract

Author(s): Gebril Kurdie

Title: A personal choice or a result of something else? - A qualitative study about circumstances surrounding adolescents personal goals through the lens of inner and outer locus of control

Supervisor: Teres Hjärpe

Assessor: Lars Harryson

The purpose of this study was to investigate how young people think about their chosen goals and the possibilities of reaching them, as well as whether they associate these goals and possibilities to internal and/or external circumstances. Six first- and third-year high school students were interviewed using a semi-structured interview guide. They were asked prepared questions and, depending on their answers, spontaneous follow-up questions in order to explore their personal experiences with their goals.

Their answers were analyzed using a symbolic interactionist lens, focusing on the relationship between the students and different objects in their lives. In addition, the theory about “internal and external locus of control” was used to analyze the respondents perceived amount of control over their lives and goals. An internal locus of control means that a person experiences a high amount of control over his actions, while an external locus of control means that a person believes that his results are influenced by external circumstances beyond his control, such as luck or actions of other people. The analysis of the students' answers revealed that they chose their goals because of their personal interests in them, and that they are motivated by a willingness to achieve them. This also entails a responsibility upon the students to overcome their individual shortcomings in order to achieve their goals. They also believe that external environments and events have influenced their progression towards their goals positively. However, some of the students also associated different external events with negative consequences which have impacted their goals differently. Some of the students' experiences also contain both aspects of locus of control, meaning that both external events and personal choices affected their choice of goals. This combination could be key to helping adolescents experiencing difficulties find personal goals and work to achieve them.

Key words: adolescents, adolescent goals, parental influences, locus of control, symbolic interactionism

Innehållsförteckning

Förord	2
Abstract	3
Innehållsförteckning	4
1. Problemformulering	6
1.1 Syfte	7
1.2 Frågeställningar	7
2. Tidigare forskning	7
2.1 Litteratursökning	8
2.2 Föräldrars påverkan på ungdomar	8
2.3 Skolans inverkan på ungdomars utveckling	9
2.4 Individens personliga motivation	9
2.5 Normbrytande val och omgivningens reaktioner	10
2.6 Kontroll-lokus	10
3. Teori	11
3.1 Inre och yttre kontroll-lokus	11
3.2 Symbolisk interaktionism	13
4. Metod	14
4.1 Val av metod	14
4.2 Urval	15
4.3 Tillförlitlighet och överförbarhet	16
4.4 Metodens brister	17
4.5 Förförståelse	18
4.6 Kodning	18
5. Etiska överväganden	19
6. Resultat och analys	19
6.1 Inre kontroll-lokus: Vilja, förmåga och ansvar	20
6.1.1 Viljan och förmågan att uppnå ett mål	21
6.1.2 Målsättningar efter ungdomarnas personliga intressen	21
6.1.3 Vilja som motivation	22
6.1.4 Att vara öppen för bättre möjligheter	23
6.1.5 Personliga förmågor och självförtroende	23
6.1.6 Motgångar, motstånd och ungdomarnas personliga ansvar	24
6.2 Yttre kontroll-lokus: Främjande situationer, andra människors handlingar och hinder på mikro- och makronivå	27
6.2.1 Främjande miljöer och situationer	27
6.2.2 Hemma hos familjen	27
6.2.3 Skolmiljöns inflytande	28

6.2.4 Alternativa inspirationskällor	30
6.2.5 Andra människors handlingar	31
6.2.6 Familjens stöd	31
6.2.7 Hinder på makronivå	31
6.2.8 Blockerad väg mot en utbildning	32
6.2.9 Yrkets status	32
6.3 Kombination av inre och yttre kontroll-lokus	33
6.3.1 En alternativ väg mot samma destination	33
6.3.2 Olika betydelser av samma omständighet	34
6.3.3 Externaliserad inre kontroll-lokus	35
6.3.4 Psykisk ohälsa	36
7. Sammanfattande slutdiskussion	37
Källor	39
Appendix	43
Intervjufrågor	43

1. Problemformulering

Ungdomstiden är en period som består av förändringar, eftersom det är en övergångsperiod från barndomen till vuxen ålder. Under denna period behöver ungdomar även fatta beslut om vad de vill uppnå i framtiden. Ett sådant beslut kan handla om vad en ungdom vill arbeta med eller vilket högskoleprogram hen vill läsa. Det kan även finnas en mängd olika omständigheter som tillskrivs betydelse för ungdomarnas mål. Exempelvis kan en ungdom välja ett mål utifrån sitt personliga intresse för det och bestämma sig för att försöka uppnå målet. Det är dock även möjligt att ungdomen upplever att olika aktörer (exempelvis familjer, vänner eller lärare) och omständigheter (exempelvis händelser eller omgivningar) påverkar deras målsättningar och möjligheterna att uppnå dem. I en studie av Östman, Wärnå-Furu & Nyström (2016) berättar dem att ungdomar inom stödjande miljöer ofta får hjälp att hitta någonting som de kan ägna sig åt i framtiden (Östman, Wärnå-Furu & Nyström, 2016, s.33-34). I en annan studie, av Olofsson & Lundahl (2013), förklarar dem att ungdomar har upplevt att dåliga förhållanden i hemmet eller oavslutade grundutbildningar på skolan har hindrat dem från att ta sig in på arbetsmarknaden eller utbilda sig vidare (Olofsson & Lundahl, 2013, s.738). En ungdom berättade även om att hans föräldrarna inte hjälpte honom med skolarbetet eller bidrog till hans personliga utveckling, eftersom de trodde att ungdomen kunde klara sig på egen hand (Mac Intosh, Martin & Ewing, 2020, s.498). Ungdomar har även upplevt att negativa omständigheter i skolan har haft en påverkan på dem. I en studie av Mansfield (2012) förklarar hon att ungdomar kunde uppleva att studiemotivationen försämrades utan nära vänner (Mansfield, 2012, s.578).

Att ungdomar har tillskrivit omständigheter i sina liv olika betydelse för sina möjligheter kan även kopplas till ett forskningsområde med grunder inom personlighetspsykologi. Fokuset inom detta område ligger på huruvida människors sätt att tänka om sin framtid hör ihop med om individen upplever sig besitta kontroll över händelser i sitt liv, eller om individen upplever sig själv kontrolleras av externa omständigheter. Dessa två aspekter kommer från en teori som heter inre/yttra kontroll-lokus, och kan exempelvis associeras med olika typer av personlighetsdrag (Rotter, 1966). Det innebär även att ungdomens syn på sina målsättningar kan förklaras utifrån om hen upplever kontroll över sina mål eller om externa omständigheter påverkar mål (Rotter, 1966).

Utifrån dessa forskningsresultat och omständigheter anser jag att det är viktigt att ta reda på mer om hur ungdomar tänker om sina målsättningar, möjligheterna att uppnå dem och omständigheterna som upplevs ha betydelse för målen. Användningen av teorin om intern och

extern kontroll-lokus kan även leda till ökad förståelse kring dessa tre områden, och därför kommer jag att utgå ifrån begreppsparen. Informationen som samlas in om ämnet kan sedan användas för att bilda en förståelse kring vad ungdomar behöver i sina liv för att kunna uppnå sina önskade målsättningar och varför ungdomar kan uppleva svårigheter att göra detta.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur ungdomar resonerar kring val av och möjligheter att nå sina målsättningar, och om de tillskriver dessa mål och möjligheter inre och/eller yttre omständigheter.

1.2 Frågeställningar

- Hur beskriver ungdomarna sina mål och möjligheter som resultat av inre omständigheter de har kontroll över och kan påverka?
- Hur beskriver ungdomarna sina mål och möjligheter som resultat av externa omständigheter som de inte har kontroll över?
- Vad innebär dessa tillskrivanden för ungdomarnas syn på sig själva och på framtiden?

2. Tidigare forskning

I denna del presenteras information från olika vetenskapliga artiklar vars fokus ligger på olika människor, hur de upplever att olika omständigheter kan påverka dem och deras individuella handlingar utifrån sina känslor. Först redogör jag för hur jag gick tillväga för att hitta artiklarna. Därefter presenterar jag artiklar om betydelseerna som människor upplever att deras familjer, skolan har haft på dem. Senare redogör jag för artiklar om människors egna handlingar, vad anledningarna bakom handlingarna kan vara och hur människor kan reagera på olika beslut. Vid slutet av detta avsnitt redogör jag även för kontroll-lokus och dess relation till människors handlingar och mående. Senare i studien kopplar jag även information från dessa artiklar till svaren från mina intervjuer med ungdomarna. Syftet med detta är att visa likheterna mellan informationen och ungdomarnas egna upplevelser, samt att informationen från dessa artiklar kan appliceras på omständigheterna bakom deras mål.

2.1 Litteratursökning

Informationen som presenteras under detta avsnitt kommer från olika platser. En stor mängd av de vetenskapliga artiklarna som jag refererar till kommer från Google Scholar via LUBsearch, men en av artiklarna jag refererar till kommer även från Google. Samtidigt fick jag tre artiklar om kontroll-lokus av min handledare som jag kunde använda. Jag använde mig även mestadels av engelska sökord för att hitta information, med anledning att jag ansåg att detta kunde leda till flera och varierande resultat. Att denna studie handlar om ungdomar och målsättningar innebär även att mina söktermer var relaterade till ämnet. Söktermerna var: school influences, adolescent goals, personal goals, parental influence, ungdomar, framtida yrkesval, och vad de vill göra i framtiden.

2.2 Föräldrars påverkan på ungdomar

Jag berättar nu om de olika sätt som ungdomar har blivit påverkade av sina föräldrar. I sin studie förklarar Simon Gowers (2005) att ungdomar kan påverkas ärftligt av sina föräldrar, vilket kan leda till att ungdomar börjar dela karaktärsdrag med dem (Gowers, 2005, s.8). Det är även möjligt att ungdomen och föräldrarna delar på liknande åsikter om sådant som anses vara betydelsefullt (Hwang, Frisén & Nilsson, 2018, s.129–130). Föräldrar tillskrivs även olika betydelser för barnets strävan åt att nå sina målsättningar. Exempelvis kan moderns stöd leda till en högre sannolikhet att barnet ägnar sig åt att uppnå sina mål. Denna upplevda effekt hos barnet bekräftar liknande slutsatser från andra studier, som visade att barnet kände sig mer kapabel att uppnå sina akademiska mål om hans föräldrar behandlade hen positivt (Yau et al, 2021, s.906). I en studie av Sawitri, Creed och Zimmer-Gembeck (2015) förklaras det även att barnets val kan påverkas av deras föräldrar, och att barn sällan bortser från föräldrarnas tillägg eller förväntningar när barnen formulerar mål om sina karriärer. Karriärval kan även påverkas direkt av föräldrarna (Sawitri et al., 2015, s.552).

Informationen ovan har visat att ungdomar kan uppleva sig själva påverkas på olika sätt av sina föräldrar, både i relation till sina personligheter och sina val för framtiden. Dock påverkas ungdomar inte nödvändigtvis endast av sina familjer, utan ungdomarna kan även tillskriva skolan olika betydelser för dem. Detta kommer att förklaras vidare under nästa rubrik.

2.3 Skolans inverkan på ungdomars utveckling

I slutet av föregående paragraf nämnde jag att ungdomar kan uppleva att skolan kan påverka deras utveckling och målsättningar. Exempelvis förklarar Salmela-Aro (2010) att en individs beslutsfattande och beteenden kan påverkas av skolan och utbildningen (Salmela-Aro, 2010, s.14). Ungdomar kan även uppleva att deras lärare och klasskamrater påverkar dem positivt, genom att de blir behandlade på stödjande och omtänksamma sätt (Saminathen et al., 2020, s.807). De uppleva positiva effekterna av stöd från skolpersonal bekräftas även i en rapport från Mentor (2023), där en ung flicka berättar om sina två mentorer i skolan som har gett henne "jättemycket" och inspirerar henne (Mentor, 2023, s.26). Gällande klasskamraterna berättar Kiefer, Matthews, Montesino, Arango och Preece (2013) att elevers sociala och akademiska effektivitet kan förbättras av elevernas interaktioner med varandra (Kiefer et al, 2013, s.48). Relationen mellan eleverna och den sociala aspekten tas även upp i en studie av Wall, Covell & Macintyre (1999). De förklarar att elevernas syn på framtiden kan påverkas av nivån av tillfredsställelse med deras sociala stöd. Inom detta räknas stödet som eleverna upplever från deras skolor (Wall, Covell & Macintyre, 1999, s.64). Det betyder dock inte att skolmiljön endast leder till positiva resultat. I en promemoria av Skolverket står det även att ungdomar kan uppleva den främmande miljön på skolan som utmanande, vilket kan leda till en upplevelse av osäkerhet (Skolverket, 2012, s.10)

I promemorian står det även att ungdomars relation till skolan kan även påverkas av deras geografiska närhet till den. I en promemoria av Skolverket (2012) står det att ungdomars skolval kan påverkas av ifall högskoleutbildningar är tillgängliga i deras hemorter och av de tillgängliga gymnasieskolorna (Skolverket, 2012, s.11).

2.4 Individers personliga motivation

Under de tidigare rubrikerna visades det att externa omständigheter kan tillskrivas olika betydelser av en individ, men interna omständigheter tillskrivs också viktiga betydelser för individens handlingar och motivation att fortsätta framåt. I en studie av Yau, Cho, Shane, Kay och Heckhausen (2021) berättar de att en individ kan lämna sitt mål om uppfyllandet av målet inte upplevs vara möjligt. Denna upplevelse kan komma ifrån att individen inte arbetar tillräckligt eller inte lyckas hålla sig till sitt mål under svårare situationer. Engagemanget kan dock förstärkas genom att undvika distraktioner eller genom att föreställa sig känslan av att ha lyckats uppnå målet (Yau et al., 2021, 898-899). Motivation för att fortsätta framåt kan också

komma från andra håll. Mansfield (2010) berättar om elever som fokuserar på sina studier utifrån viljan att gå vidare till universitetet eller få bra sysselsättningar i framtiden. Motivation kan även komma ifrån viljan att undvika mindre önskvärda resultat i framtiden, som exempelvis att undvika misslyckanden eller arbete på McDonalds (Mansfield, 2010, s.48). Det är även möjligt att elever väljer att sträva efter mål som stämmer ihop med utbildningen de befinner sig inom, men ungdomar kan även välja att inte sträva efter dessa mål. Detta kan bero på att ungdomarna har valt målsättningar som inte hör ihop med utbildningen (Carroll et al., 1997, s.442).

2.5 Normbrytande val och omgivningens reaktioner

Personliga val kan dock leda till olika reaktioner från människor inom deras omgivningar. I en studie från 2018 (Kontigo AB, 2018) förklaras det att ett val kan bemötas av andra människor positivt, om valet hör ihop med deras egna uppfattningar. Däremot kan ett beslut som inte hör ihop med deras uppfattningar bli bemött på ett sämre sätt (Kontigo AB, 2018, s.14).

2.6 Kontroll-lokus

Inom detta avsnitt redogör jag även för två olika studier som handlar om inre och yttre kontroll-lokus (ett begrepp jag lånar från psykologin och som förklaras närmare under teoriavsnittet). Genom denna redogörelse ges en bild som visar hur dessa två varianter av lokus kan manifesteras hos människor, och informationen från studierna kommer sedan att kopplas till min analys om studenternas målsättningar, omständigheter bakom och möjligheter att uppnå dem. I den första studien (2006) skriver Sophia Leontopoulou om människors förmågor att anpassa sig inom olika situationer. Hon förklarar att individer med hög intern lokus kunde anpassa sig efter utmanande situationer, men att detta var svårare för individer med lägre kontroll över sig själva. För dessa människor var anpassningen istället enklare om motgångarna var färre (Leontopoulou, 2006, s.109). Leontopoulou (2006) berättar också om ungdomars reaktioner åt att studera i sina hem, vilket är ett sammanhang som kan leda till motgångar. Inom dessa situationer använde sig motståndskraftiga ungdomar av de tillgängliga medel för att hantera de ställda kraven på dem (Leontopoulou, 2006, s.118-119).

Den andra studien kommer ifrån Shojaee & French (2014), som berättar om att olika omständigheter kan påverka individens kontroll. Exempelvis börjar studenter uppleva en

högre nivå av intern lokus vid framsteg inom sina utbildningar. De berättar även att kontroll-lokus kan kopplas till gynnsamma aspekter av psykisk hälsa, och att individer med högre intern lokus besitter bättre möjligheter att uthärda olika former av lidanden. Däremot berättas det även att människor med extern lokus kan uppleva hopplöshet, och att orsaken bakom denna upplevda känslan är att dessa människor inte upplever att de besitter kontroll över händelser eller sig själva (Shojaee & French, 2014, s.970). Människor med extern lokus kan även uppleva att händelser i deras liv orsakas av externa omständigheter i sina miljöer eller av tur, men inte av sig själva (Shojaee & French, 2014, s.974).

Nästa avsnitt handlar om de två valda teorierna för denna studie.

3. Teori

I detta avsnitt redogör jag för två olika teoretiska inriktningar som jag har valt för att analysera studenternas berättelser om sina personliga målsättningar, omständigheterna bakom målen och studenternas tankar om uppfyllandet av dem. Den första teorin är symbolisk interaktionism, som jag använde för att undersöka ungdomarnas tolkningar av olika objekt i sina liv och hur de agerar utifrån dessa tolkningar. Den andra teoretiska ingången är begreppsparet inre och yttre kontroll-lokus. Till skillnad från tillämpningen av symbolisk interaktionism, som genomsyrat hela mitt förhållningssätt till ungdomarnas berättelser, används inre och yttre kontroll-lokus som en grund för analysens uppbyggnad. Jag analyserar ungdomarnas berättelser utifrån begreppsparen för att få reda på i vilken utsträckning de upplever personlig kontroll över sina mål och de externa omständigheterna som de eventuellt upplever haft betydelse. Innan analysen kommer jag först att ge en djupare bild av vad dessa teorier innebär, och jag kommer att börja med begreppsparet inre och yttre kontroll-lokus.

3.1 Inre och yttre kontroll-lokus

Innan beskrivningen av kontroll-lokus som teori presenteras först information om hur teorin grundades. Individerna bakom grundandet hette Julian Rotter, som associeras med "social inlärningsteori", ett perspektiv som varit betydelsefullt inom personlighetspsykologin där han verkade. Perspektivet kommer delvis från behaviorismen, som handlar om att individens personlighet formas både av sin omgivning och sina förväntningar. Exempelvis kan individen

förvänta sig att ett beteende kan leda till samma positiva resultat flera gånger, vilket får betydelse för agerandet. Teorin utvecklades vidare av Rotter (1966), och resultatet blev kontroll-lokus (Eysenck, 2000, s.516). För denna studies syfte är det dock viktigt att påpeka att kontroll-lokus, efter att Rotter formulerade teorin (1966), har använts inom ett antal olika områden utifrån olika frågeställningar. Exempelvis har det förklarats att kontroll-lokus kan vara kopplat till individens olika sammanhang (Shojaee & French, 2014, s.970), eller att ett intern lokus inte nödvändigtvis innebär att en individ kommer att fatta rätt beslut för sin personliga hälsa (Eysenck, 2000, s.693). Det betyder att begreppsparet kontroll-lokus har använts som teoretisk utgångspunkt på olika sätt i olika forskningstraditioner, och inte endast för att identifiera fasta personligheter. Detta kommer att vara viktigt under denna studiens gång, eftersom jag lånar begreppsparet från psykologin men förhåller mig till dem på ett mer öppet och dynamiskt sätt.

Begreppsparet handlar om nivån av kontroll som en individ upplever över sitt liv, vilket förklaras genom begreppen inre och yttre kontroll-lokus. Inre kontroll-lokus innebär att individen upplever sig besitta kontroll över sina handlingar och kan uppnå resultat på egen hand (Montes, Rodriguez, Felix & Morant, 2017, s.905) (April, Dharani & Peters, 2012, s.125). Exempelvis kan en individ välja ett yrke utifrån inre omständigheter, som sitt personliga intresse för yrket eller för att vilja hjälpa andra (Denga, 1984, s.372). Rotter förklarar också att individer med hög intern lokus inte låter sig själva kontrolleras av yttre omständigheter, men att de kan välja att agera i enlighet med deras omgivning, om de upplever att de potentiella resultaten av detta samarbete kan vara till nytta för dem (Rotter, 1966, s.22-23).

När det kommer till yttre kontroll-lokus innebär detta att en individ upplever att hans gärningar kontrolleras av externa omständigheter bortom hans kontroll. Exempelvis skriver Rotter (1966) att socioekonomiskt svagare grupper, kombinerat med färre materiella tillgångar, upplever att deras möjligheter är få (Rotter, 1966, s.24). Yttre kontroll-lokus kan även innebära att en individ uppleva att positiva konsekvenser i sitt liv är resultat av stöd från människor eller på grund av att en uppgift var lätt (Montes et al, 2017, s.905) (April et al, 2012, s.125). Externa omständigheter kan även påverka en individs val av yrke. Exempelvis kan valet påverkas av individens familj eller vänner (Denga, 1984, s.372).

Utifrån informationen om kontroll-lokus ovan kommer jag att undersöka studenternas berättelser om sina målsättningar genom att ta reda på hur mycket kontroll ungdomarna upplever att de besitter över sina mål och hur de upplever att de och målsättningarna har påverkats av olika externa omständigheter. Jag vill också försöka få fram både positiva och

negativa aspekter av både inre och yttre kontroll-lokus, för att ta reda på hur båda omständigheter har hjälpt eller hindrat studenterna på vägen. Jag kommer dock även utgå ifrån symbolisk interaktionism, och redogörelsen för denna teori ges under följande rubrik.

3.2 Symbolisk interaktionism

Symbolisk interaktionism är en teori som, för det mesta, utvecklades av George Herbert Mead. I denna studie utgår jag dock ifrån Herbert Blumers förklaring om teorin och dess olika aspekter (Blumer, 1998, s.1).

Teorin handlar om hur människor tillskriver objekt olika betydelser och hur de agerar gentemot objekten utifrån betydelserna (Blumer, 1998, s.2). Ett objekt kan exempelvis vara en bok eller en cykel, eller även abstrakta filosofiska eller moraliska idéer (Blumer, 1998, s.10-11). Inom den symboliska interaktionismen har ett objekt och individen också en ömsesidig påverkan på varandra. Detta kan röra en individs uppfattning av och handlande gentemot objektet. Exempelvis kan betydelsen hos en politisk figur skilja sig åt mellan olika personer, beroende på om figuren är omtyckt eller inte. Detta innebär även att objektens betydelser kan formas av personliga tolkningar (Blumer, 1998, s.10-11). Betydelser kan dock även uppstå genom samspel med andra människor (Blumer, 1998, s.2). Exempelvis kan en individ lära sig från andra människor att en läkare är professionell av ett visst slag (Blumer, 1998, s.11). Ett objekts betydelse kan även vara kopplat till olika sammanhang. Exempelvis kan en individ från de baltiska länderna, som tidigare var ockuperade av Sovjetunionen, associera begreppet "demokrati" med sjukförsäkring eller social välfärd, medan en individ från en annan del av världen kan associera begreppet med rösträtt (Trost & Levin, 2008, s.141-142, 143). Samtidigt kan även en individ bli sitt eget objekt, genom att individen observerar sig själv utifrån andra människors perspektiv. Exempelvis kan en liten flicka låtsas vara sin mor genom att tilltala sig själv på liknande sätt som hennes mor gör med henne, och en präst kan se på sig själv utifrån prästerskapets perspektiv (Blumer, 1998, s.12-13).

Symbolisk interaktionism handlar också om samspelet med människor och händelser samt om valet av beteende åt dem. Detta innebär att en individ interagerar med en annan person och väljer hur hen ska agera gentemot personens handlingar. Individen kan exempelvis välja att förstärka sitt svar mot den andra personen eller agera på ett annorlunda sätt. Individen kan även tolka den andras handling på ett symboliskt sätt. Exempelvis kan en boxare tolka ett kommande slag som ett försök att fånga hen i en fälla. Genom att tolka denna handling symboliskt försöker boxaren förstå syftet bakom handlingen. Utan den symboliska tolkningen

hade boxaren enbart höjt händerna för att blockera slaget (Blumer, 1998, s.8). Handlingar kan även baseras på dåtida handlingar, som att en grupp människor agerar tillsammans på ett annorlunda sätt än förut (Blumer, 1998, s.20).

Sammanfattningsvis handlar symbolisk interaktionism om en individs relation till olika objekt, samspelet med och reaktioner åt andra människor och händelser. Jag kommer att utgå ifrån dessa aspekter av teorin för att analysera studenternas tolkningar av olika objekt och samspel med människor/händelser, för att sedan komma fram till hur dessa aspekter är kopplade till och påverkar deras målsättningar.

I nästa avsnitt kommer jag att berätta om metoden som jag valde för att samla in empirisk information från de valda studenterna.

4. Metod

I detta avsnitt redogör jag för anledningen bakom mitt val av en kvalitativ metod för denna studie, urvalet som jag utgick ifrån för att hitta deltagare, metodens reliabilitet och svagheter, min personliga förförståelse om mitt valda ämne, hur jag gick tillväga för att koda informationen från mina intervjuerna och mina etiska överväganden.

4.1 Val av metod

Jag kommer först att berätta om min valda metod. Som tidigare nämnts valde jag en kvalitativ metod. Fokuset med denna metod ligger på människors ord, deras upplevelser och tolkningar av sina liv. Med en kvalitativ metod anser forskaren även att en individs uppfattning av sitt liv kan förändras genom att hen konstruerar nya uppfattningar (Bryman, 2011, s.40-41). Genom att utgå från denna metod var det möjligt för mig att ta reda på vad ungdomarna i min studie vill uppnå i framtiden, deras upplevelser kring sina målsättningar och möjligheterna att uppnå dem samt vad anledningarna bakom deras val av mål är. Det var även möjligt att visa att en del av studenternas uppfattning om sina möjligheter har förändrats genom sina tolkningar av dem. Dessa detaljer innebär att fokuset med en kvalitativ metod ligger på studenternas unika upplevelser (Bryman, 2018, s.61).

Att lära mig om dessa olika aspekter hade inte varit möjligt med en kvantitativ metod. Detta är för att individernas personliga upplevelser inte är lika viktiga inom en kvantitativ

forskning, utan istället ligger fokuset på forskarens egna intressen. Det hade inte heller varit möjligt för mig att lära mig om omständigheterna bakom studenternas målsättningar med en kvantitativ metod, utan det hade endast varit möjligt att lära mig om själva beteendet (Bryman, 2018, s.487-488).

Under utförandet av denna kvalitativa studie följde jag olika steg. Först utgick jag från frågeställningar om ämnet som skulle studeras. Därefter gick jag till en del av samhället där jag kunde hitta den nödvändiga informationen för studien. I detta fall gick jag till en gymnasieskola för att hitta ungdomarna. På skolan behövde jag sedan få tag på informationen som behövdes för studien, vilket skedde genom intervjuer med några av eleverna (Bryman, 2011, s.346). Efteråt tolkades och analyserades informationen från intervjuerna för att förstå omständigheterna bakom ungdomarnas upplevelser. Jag såg även till att skriva min studie på ett sätt som kan påverka läsaren. I mitt fall görs detta genom att jag klargjorde sambanden mellan individernas upplevelser, de valda teorierna och de tidigare forskningarna (Bryman, 2018, s.459-460). Detta görs även för att läsaren ska begripa styrkan och innebörden av tolkningarna av informationen som jag har lagt fram i studien. Det är även vid denna del som resultaten och slutsatserna från min studie presenteras (Bryman, 2011, s.347).

Gällande intervjuerna valde jag den semistrukturerade varianten, vilket innebär att jag utgick ifrån en intervjuguide med ett antal bestämda frågor för att lära mig om målsättningarna och omständigheterna bakom dem. Jag tänkte också på att inte formulera för restriktiva frågor som kunde hindra ungdomarna från att ge djupare svar och hindra mig från att utföra en nyanserad analys av deras upplevelser (Bryman, 2018, s.565). Jag ställde även oplanerade följdfrågor till studenterna under intervjuernas gång, om jag ansåg att ungdomarnas berättelser innehöll viktiga detaljer som var värda att utforska vidare och som kunde bidra till att besvara studiens frågeställningar (Bryman, 2018, s.563). Den första intervjun varade över 30 minuter, eftersom jag inte hade vant mig ännu vid att hålla igång konversationen och ställa följdfrågor i början. Jag blev dock bättre på dessa under de senare intervjuerna, vilket ledde till att de varade lite över 40 minuter. Samtalen spelades också in med syfte att underlätta för senare transkribering.

4.2 Urval

Jag valde att utgå ifrån ett tvåstegsurval för att hitta respondenter, och sökandet utifrån detta urval sker i två steg. Först tog jag kontakt med en lärare på en sportinriktad gymnasieskola i Helsingborg, där studier kombineras med olika former av fysisk aktivitet. Anledningen till att

jag valde denna skola var på grund av min nära kontakt med lärarna, som är ett resultat av att jag både har studerat på och arbetat som timvikarie på detta gymnasium vid flera tillfällen. Dessa omständigheter innebär att det var enkelt att kontakta läraren och få tillbaka svar inom kort. Därefter behövde jag hitta deltagare för studien, och utifrån tvåstegsurvalet kunde detta ske genom att antingen jag eller läraren väljer ut dem. I mitt fall valdes en av deltagarna av en anställd på skolan, medan de andra respondenterna valdes av mig. Fyra av dessa var elever som inte kunde delta i idrottslektionerna när jag var på skolan, och därför var de tillgängliga för att delta. En av dem var en elev som jag hade känt sedan tidigare, men jag var inte medveten om hans målsättning och omständigheterna bakom den innan intervjun med honom. Sammanlagt intervjuade jag sex ungdomar den 24 och 31 januari 2023. Jag berättade för dem om studiens syfte, att insamlingen av information skulle ske genom intervjuer och om de var intresserade av att delta i studien. Jag intervjuade även endast elever från årskurser 1 och 3, med anledning att min relation till eleverna från årskurs 2 har försämrats av att jag har skällt på dem efter att de hade uppfört sig illa vid olika tillfällen. Detta innebär att jag inte känner mig bekväm när jag talar med dem.

4.3 Tillförlitlighet och överförbarhet

En kvalitativ studies tillförlitlighet mäts utifrån olika kriterier. Först måste studien utföras utifrån de existerande reglerna, och vanligtvis kontaktas även individerna från området som har studerats, för att säkerställa att deras berättelser har uppfattats korrekt av mig i studiens resultat. Detta var dock inte möjligt i mitt fall, eftersom jag inte har ungdomarnas kontaktuppgifter och att några av dem gick ut gymnasiet under studiens gång. Det innebär att de inte kunde bekräfta mina tolkningar av deras berättelser. Därför använde jag mig istället av trianguleringsmetoden, vilket handlar om att koppla information i en studie till olika källor för att visa att informationen är korrekt. I mitt fall kopplar jag ungdomarnas berättelser till mina valda teorier och de tidigare forskningarna. Överensstämmelsen mellan berättelserna, teorierna och forskningarna ska sedan visa att mina resultat är trovärdiga (Staffan, 2005, s.20-21).

När det kommer till överförbarhet uppfyllde jag detta krav genom att jag fokuserade på forskningsområdets originella aspekter och betydelse. Jag skrev även tjocka redogörelser om mitt forskningsområde för att andra forskare ska kunna utgå ifrån mina resultat och se om de kan överföras till olika områden.

Jag behöver också inkludera och redovisa alla delar av en kvalitativ studie, som exempelvis forskningsfrågorna och hur informationen analyseras (Bryman, 2018, s.468).

Jag måste också visa att jag har utfört min studie på korrekt sätt, med utgångspunkt i att det är omöjligt att skriva en helt objektiv studie. Jag åstadkom detta genom att jag inte lät mina personliga åsikter påverka genomförandet av studien eller dess slutsatser (Bryman, 2018, s.470).

4.4 Metodens brister

Den kvalitativa metoden är inte felfri, utan den innehåller olika brister. Exempelvis anses metoden vara för subjektiv, eftersom studien baseras på ett valt ämne som jag anser vara viktig att studera. Forskarens synpunkter tenderar även att vara oordnade. Det är dessutom möjligt att jag inte lyckas ge läsaren en fullständig förklaring om varför jag valde mitt ämne. Detta beror på att introduktionen av en kvalitativ studie tenderar att vara öppen, och det är inte förrän efter introduktionen som studiens frågeställningar definieras.

Svårigheten att replikera en kvalitativ studie anses också vara en av metodens brister. Detta är för att en kvalitativ studie oftast inte är strukturerad och är bunden till forskarens egna synpunkter. Studiens valda ämnet hör också ihop med denna svårighet, eftersom jag valde ämnet om ungdomar och deras målsättningar utifrån mina egna intressen. Det är dock möjligt att en annan person upplever att ett annat område är viktigt att studera. Metoderna för replikation är också få

Det är även möjligt att deltagarna i min studie upplevde sig själva påverkas av mina egenskaper, som exempelvis min ålder eller mitt kön.

Mina egna åsikter om det valda ämnet kan också reflekteras i studiens analys. Dessa ovannämnda omständigheter innebär att en replikation av en kvalitativ studie är svår att uppnå.

Det är även svårt att generalisera resultaten från min kvalitativa studie i andra sammanhang. Detta beror på att jag hämtade empirisk information från ett fåtal studenter från en specifik skola i Sverige, och samtidigt är det omöjligt att förstå upplevelser hos flera ungdomar utifrån svar från sex stycken av dem. En generalisering av studiens resultat till andra miljöer upplevs därför vara svårt, Lösningen till detta blir att koppla studenternas information till mina valda teorier för studien. Detta innebär att bedömningens fokus ligger på de teoretiska slutsatser som jag kommer fram till utifrån studiens kvalitativa empiri, begreppsparen och symbolisk interaktionism (Bryman, 2018, s.484-485).

Det sista bristen handlar om den potentiella svårigheten för läsaren att förstå hur jag gick tillväga med studiens olika delar. Exempelvis kan det vara svårt att förstå hur jag valde intervjupersoner eller hur jag analyserade den insamlade empirin (Bryman, 2018, s.485-486).

4.5 Förförståelse

Min tidigare förståelse om mitt valda ämne var begränsad. Jag var dock medveten om att människor kan påverkas av miljöer de befinner sig inom och av olika omständigheter i sina liv. Exempelvis var jag medveten om att ungdomar kan påverkas av olika människor och kulturer. Det innebär att jag förväntade mig att intervjuerna med ungdomarna skulle leda till olika svar om hur de upplever sig själva ha påverkats av olika omständigheter.

4.6 Kodning

Kodningen av intervjuerna utfördes i olika steg. Först läste jag igenom transkriberingarna av intervjuerna för att identifiera olika koder i ungdomarnas berättelser. Under denna process fann jag exempelvis koder som "skolans stöd" och "stöttning av familj". Efteråt läste jag igenom alla mina koder för att hitta likheter mellan ungdomarnas upplevelser. Om flera ungdomar delade på samma kod bildade jag en rubrik om temat som koden berörde (Crosley, 2020). Exempelvis placerade jag berättelser om ungdomarnas upplevelser av främjande miljöer och situationer under samma rubrik (Aronson, 2023). Denna process upprepades under kodningens gång, och efteråt bildades flera olika teman för min analys. Kodningen och tematiseringen utfördes även digitalt. Detta innebär att jag läste igenom transkriberingarna i ett digitalt dokument och skrev ner koderna i ett separat dokument. Det är också i detta separata dokument som jag bildade rubrikerna för analysens teman (Aronson, 2023). Dock behöver jag även påpeka att bildandet av rubriker fortsatte under analysens gång för att placera ungdomarnas olika upplevelser under rätt teman (Aronson, 2023). Syftet med rubrikerna var också att strukturera analysen, för att undvika att studenternas olika svar blandas ihop i texten. Exempelvis placerade jag berättelser om ungdomarnas upplevelser av externa omständigheter under sina egna rubriker.

I nästa del redogör jag för de olika etiska överväganden som jag utgick ifrån under intervjuernas gång.

5. Etiska överväganden

När jag intervjuade studenterna tog jag först hänsyn till om de upplevde sig vara obekväma under samtalen. Jag såg även till att inte inkräkta i deras privatliv och att jag uppförde mig ärligt under intervjuerna. Jag informerade även studenterna om studiens syfte och dess olika delar, att deras deltagande var frivilligt och att de fick avbryta sitt deltagande om de ville utan att behöva förklara varför.

De bestämde även över sina deltaganden i forskningen. Det finns dock en punkt som bör klargöras vid det här fallet, som handlar om att ungdomarna var mellan 15-19 år. Detta innebär att ett par av ungdomarna inte var myndiga. Dock behövde inte deras vårdnadshavare samtycka till ungdomarnas deltagande. Anledningen till detta finns i 18 § av etikprövningslagen, där det står att en deltagare över 15 år får samtycka till att delta i en studie utan vårdnadshavarens samtycke. Dock är det nödvändigt att deltagaren förstår vad studien betyder för hen, vilket var fallet för ungdomarna jag pratade med (Riksdagen.se).

Jag behandlade även studenternas personliga information konfidentiellt för att läsare inte skulle kunna få reda på dem. Därför undvek jag att använda deras verkliga namn, och istället gav jag dem falska namn. Dessa falska namn är Lisa, Anton, Mikael, Jonna, Maria och Sara. Den insamlade informationen från deltagarna användes också endast för att uppnå forskningens mål (Bryman, 2018, s.170-171, 182).

I nästa del av studien presenteras resultaten av min forskning och analysen av de olika omständigheterna bakom ungdomarnas olika målsättningar.

6. Resultat och analys

Studiens analys baseras på intervjuer med sex ungdomar från ett idrottsgymnasium: Lisa önskar att bli polis, Anton vill bli historiker, Mikael har som mål att bli entreprenör och professionell kampsportsutövare, Jonna vill bli PT för SM-laget i gymnastik och Maria vill bli brandman och professionell kampsportsutövare som Mikael. Den sista ungdomen, Sara, är den enda utan bestämda målsättningar, men hon är säker på att hon vill arbeta med människor i framtiden.

Analysens fokus ligger på omständigheterna i ungdomarnas liv som de upplever har haft betydelse för uppkomsten av och möjligheterna att nå deras målsättningar och om de upplever att de besitter kontroll över sina mål eller inte.

Analysen är strukturerad efter tre huvudteman som syftar till att besvara studiens frågeställningar. Det första temat besvarar frågeställning 1 och 3, och handlar om omständigheter kopplade till inre kontroll-lokus hos ungdomarna, bland annat deras vilja och tro på sina förmågor att uppnå sina mål, ibland trots olika former av motstånd under utvecklingens gång. Relationen mellan intern lokus och ungdomarnas personliga ansvar berörs också. Det andra temat besvarar frågeställning 2 och 3 och handlar om hur ungdomar upplever sig själva ha påverkats av externa omständigheter, på både positiva och negativa sätt. Det tredje temat relaterar till alla tre frågeställningar och handlar om en samtidig kombination mellan inre och yttre kontroll-lokus inom en del av ungdomarnas upplevelser i relation till deras mål.

Ungdomarnas svar tolkas utifrån begreppsparat inre/yttre kontroll-lokus och symbolisk interaktionism. Som redan nämnts i teoriavsnittet har begreppsparat använts på olika sätt i olika forskningar. I vissa studier framställs inre och yttre kontroll-lokus som aspekter av en individs personlighet (Montes et al, 2017, s.905), medan begreppsparat kopplas till händelser i individens liv i en annan studie, som exempelvis att uppleva en större mängd kontroll efter ett antal akademiska framgångar (Shojaee & French, 2014, s.970). I relation till informationen från dessa studier kommer syftet med min analys inte vara att försöka visa att ungdomarna endast hör ihop med intern eller extern lokus. Istället vill jag visa att ungdomarnas upplevelser innehåller olika aspekter av båda varianter av kontroll-lokus, att varianterna kan samspela med varandra och ha en samtidigt inverkan på ungdomarna och att inre/yttre lokus inte låter sig indelas som antingen positivt eller negativt.

6.1 Inre kontroll-lokus: Vilja, förmåga och ansvar

Som jag nämnde under introduktionen av detta avsnitt börjar jag med kopplingen mellan inre kontroll-lokus och ungdomarnas målsättningar. Berättelserna visar bland annat att de har valt sina mål utifrån sina personliga intressen och upplever att de i stor utsträckning besitter kontroll över sina mål. Berättelserna visar även att när ungdomarnas mål och ansträngningar för att nå dem är kopplade till egen kontroll, kan de associeras med olika former av svårigheter.

6.1.1 Viljan och förmågan att uppnå ett mål

6.1.2 Målsättningar efter ungdomarnas personliga intressen

Som jag nämnde tidigare berättar ungdomarna att de valde sina målsättningar på egen hand utifrån sina personliga intressen. Nedan presenteras tre exempel på detta:

...jag hittade intresset för historia. Jag tycker det är intressant med historia. Så jag tänkte: varför inte bli historiker? (Anton)

Brandman har jag velat bli under några år. Jag tror jag har varit intresserad av det länge faktiskt (Maria)

...med människor vet jag att jag vill jobba med [...] har haft en stor medkänsla för människor och djur, därav vill jag jobba med det [...] båda mina föräldrar jobbar med människor [...] jag har sett att de har jobbat med människor och ser att de gör skillnad, och därför själv vill jag gå den vägen (Sara)

Utifrån svaren ovan visas det att Anton, Maria och Sara är intresserade av sina mål och att de, på grund av deras intresse, vill arbeta för att uppnå målen. Denna utgångspunkt hör ihop med Dengas (1984) förklaring om att en individ kan välja ett yrke utifrån sitt inre intresse för yrket (Denga, 1984, s.372). I Saras fall berättar hon också att sitt intresse för människor kommer från hennes observation av föräldrarnas yrke och vilja att följa i deras fotspår för att hjälpa människor. Denna vilja hör också ihop med information från Dengas studie (1984), då han förklarar att en individ kan välja ett yrke utifrån en inre omständighet om att vilja vara till hjälp för andra (Denga, 1984, 372). Detta kan innebära att Sara observerade föräldrarnas arbete samt dess resultat och valde att reagera genom att fatta ett personligt beslut om att också vilja hjälpa människor i framtiden. I relation till symbolisk interaktionism hör Saras upplevelse liknar förklaringen om att individen väljer att reagera på olika sätt åt andras handlingar (Blumer, 1998, s.8).

Ungdomarna förklarar även att de valde målsättningarna på egen hand och besitter kontroll över dem, samt att ingen har tvingat dem till att välja sina mål. Nedan presenteras två exempel på denna valfrihet:

Mina föräldrar har inte tvingat mig till någonting. Hade mina föräldrar tvingat mig till någonting så hade det varit socionom. Så jag har bestämt helt. De har låtit mig välja vilket jobb jag vill bli (Anton)

Jag bestämmer över alla mina mål, för att jag är den enda som kan stoppa det. Om någon annan säger någonting som försöker få mig att inte göra det, då bryr jag mig inte så mycket, för att det är mitt liv (Mikael)

Ungdomarna upplever att de har valt sina mål själva och besitter kontroll över dem. De upplever även att ingen annan människa i deras liv bestämmer över deras målsättningar. Det innebär att ungdomarnas upplevelser hör ihop med idén om att människor med intern lokus kontrollerar sina egna handlingar (Montes et al, 2017, s.905) (Shojaee & French, 2014, s.974).

6.1.3 Vilja som motivation

Ungdomarna motiveras samtidigt även av en vilja och tro på att de kan uppnå sina mål. Denna vilja kommer dock från olika håll, vilket beror på ungdomarnas unika upplevelser. Nedan visas två olika exempel på var viljan kan komma ifrån:

Sen vill jag alltid se bättre ut, för jag är äldst av mina syskon, så jag vill se bra ut och va den bästa som de kan se upp till (Jonna)

...viljan kommer nog ifrån att jag vill se min mamma va fri, att hon har jobbat i 25 år, dag och natt för att försörja mig och min syster, och då vill jag bli fri, ekonomiskt fri, så hon aldrig mer behöver jobba [...] hon ska må bra [...] och känna sig bekväm [...] Så de är nog därifrån att vi har haft det svårt, och vi har det fortfarande svårt [...] med ekonomin och sånt [...] man vill uppnå någonting som gör att mina barn inte ska gå igenom samma sak (Mikael)

Att Jonna vill att hennes syskon ska betrakta henne som en rollmodell och att Mikael vill uppnå ett bättre ekonomiskt tillstånd för att hjälpa sin mor hör ihop med Dengas (1984) förklaring om den inre viljan att hjälpa andra (Denga, 1984, s.372). I Jonnas fall verkar hon även betrakta sig själv utifrån syskonens perspektiv för att forma ett objekt som dem kan se upp till, likt den unga prästen som betraktar sig själv utifrån prästerskapets perspektiv.

(Blumer, 1988, s.13). Gällande Mikael förklarar han att han vill undvika ett icke-önskvärt utfall för sig själv och sina framtida barn, på liknande sätt som eleverna i Mansfields studie vill undvika arbete på McDonalds eller misslyckanden (Mansfield, 2010, s.48). Det är även möjligt att Mikael, utifrån sin observation av moderns bidrag till familjen, agerar utifrån en symbolisk tolkning om att moderns bidrag bör återgäldas av honom (Blumer, 1998, s.8).

6.1.4 Att vara öppen för bättre möjligheter

Hittills har jag skrivit om ungdomar med tydliga målsättningar, men jag nämnde i början av analysen att Sara inte har klart definierade mål. Dock visar hennes svar nedan att inre kontroll-lokus inte bara handlar om att välja ett mål, utan det kan även handla om att kan hitta nya möjligheter i framtiden och att välja att ägna sig åt dem:

...som sagt så har jag inte tänkt så mycket på mål i mitt liv [...] jag är inte fast med att jag måste ha det så på det sättet [...] bara för att ha ett mål så har jag det, sen kan det definitivt bli att jag bor i en lägenhet nån annanstans ensam men har bra jobb eller dåligt jobb [...] jag känner inte att de är att jag måste nå dit eller så [...] det är väl bara att sträva efter sen får jag bättre möjligheter eller andra möjligheter eller någonting helt annat jag vill jobba (Sara)

Det verkar som att Sara inte har någonting emot att välja en potentiellt bättre möjlighet som kan presentera sig själv för henne i framtiden. Detta liknar Rotters (1966) förklaring om människor med intern lokus som väljer att agera i enlighet med omgivningen för att uppnå bra resultat (Rotter, 1966, s.22-23).

6.1.5 Personliga förmågor och självförtroende

Ungdomarna upplever dock inte bara viljan och övertygelsen om att de kan uppnå sina mål, utan de upplever även att de besitter förmågorna som krävs för att uppnå dem. Nedan presenteras två exempel från Lisa och Maria om dessa upplevelser:

Jag tror nog att jag har psyket till att bli polis, absolut. Man måste ha bra kondition och allting, så det är ju nånting att träna på (Lisa)

...det är någonting som jag brinner för, och jag vill verkligen lyckas med det, och då ska jag komma dit [...] När jag var liten och skulle gå ner för källartrappan vilket jag inte fick själv, så sade de alltid att jag skulle hålla i mig eller att nån skulle hålla mig i handen, och då tog jag mig själv i handen och sade att jag kan själv [...] det är nåt jag alltid har haft i mig, just det där, jag kan själv (Maria)

Utifrån Lisas kommentar om att uppleva sig själv bära på rätt mentalitet för att bli polis, samt Marias kommentar om att både vill och besitter förmågan att uppnå sitt mål på egen hand, verkar det som att båda ungdomar, i likhet med människor med intern lokus, upplever att dem bär på möjligheten att uppnå sina mål genom sina egna handlingar (Montes et al, 2017, s.905). I förhållande till behovet att förbättra sina fysiska förmågor verkar det även som att Lisa betraktar sig själv utifrån polisyrkets perspektiv och kom fram till slutsatsen om att hon behöver träna för att nå sitt mål (Blumer, 1998, s.13).

6.1.6 Motgångar, motstånd och ungdomarnas personliga ansvar

Ungdomarnas intresse för och vilja att uppnå sina mål betyder dock inte att de inte har stött på svårigheter. Däremot berättar ungdomarna att de inte låter sig själva hindras av svårigheterna, utan i stället lyckas de ta sig förbi dem. Ett exempel på hur en av ungdomarna tar sig förbi hinder finns i Mikael's berättelse. Han berättar om att olika människor har uttryckt negativa åsikter gentemot honom, men att han väljer att inte lyssna på dem. Istället gör Mikael någonting annat:

...när någon säger någonting negativt, då blir jag ännu mer motiverad [...] om jag vill någonting så kommer jag inte sluta [...] om nån bara kastar ut sig ord som inte betyder någonting egentligen, då kommer jag inte lyssna på dem och bara, ja, se dem som motivation [...] det kan göra ont vissa grejer, men jag går vidare med det [...] om ett år kommer det inte spela nån roll, du kommer fortfarande vara där du vill (Mikael)

Att Mikael inte låter sig själv påverkas av de negativa kommentarerna går ihop med Rotters (1966) om att människor med intern lokus inte låter sig själva kontrolleras av externa omständigheter. Samtidigt innehåller Mikael's berättelse en detalj som är annorlunda i jämförelse med information i Rotters artikel (1966). Rotter förklarar att människor med intern

lokus kan agera i enlighet med yttre omständigheter för att uppnå positiva resultat utan att förlora sin egen kontroll (Rotter, 1966, s.22-23). Mikael agerar dock inte i enlighet med de negativa kommentarerna, utan istället omvandlar han och använder kommentarerna till sin egen fördel, för att ta sig vidare till sina mål. Mikael verkar även lyckas uthärda de negativa kommentarerna genom sin vilja att uppnå sitt mål och sin bestämmelse över att han kommer att nå sitt mål till slut. Detta liknar individerna som uthärdar lidanden genom inre kontroll-lokus (Shojaee & French, 2014, s.970). Motstånd i Mikael's strävan att nå sin önskade destination uppstod även under sin tid på gymnasiet, där han upplevde en krock mellan sitt mål att bli entreprenör och tankesättet på skolan kring vad eleverna bör göra efter gymnasiet. Mikael förklarar nedan hur han tänkte och agerade under dessa omständigheter:

...det har blivit en stor norm att skolan är någonting som man måste göra [...] universitet snackar jag om nu [...] de lär mig att: "ja, sen när man går ut gymnasiet då ska man gå i universitet, och då måste du ha detta detta detta, och du måste hitta ett jobb [...] skolan går jag bara i för att få, ja, grundläggande kunskap och egentligen för att, ja, komma in i arbetslivet [...] man måste jobba i början. Jag vill spara pengar, och sen investera i det jag vill [...] skolan hjälper inte mig nånting med mina mål (Mikael)

Att Mikael enbart studerade på gymnasiet för att nå nästa steg i hans plan kan innebära att han studerade utifrån en symbolisk interaktionistisk tolkning om att kunskapen på skolan var nödvändig för att komma närmare sitt mål att bli entreprenör. Det kan betyda att Mikael, likt boxaren som förstod syftet bakom det kommande slaget, förstod syftet bakom att studera på gymnasiet (Blumer, 1998, s.8). Denna handling visar även att Mikael inte upplever att skolan kontrollerar honom eller tvingar honom till att gå vidare till universitetet, utan istället studerade han för att uppnå sitt eget mål. Denna vägran att följa ett normativt spår till universitet liknar Rotters förklaring om människor som inte vill låta sig själva kontrolleras av externa omständigheter (Rotter, 1966, s.22-23).

Mikael är dock inte den enda ungdomen i studien som fortsätter mot sina mål under utmanande förhållanden, utan Maria verkar också ha lyckats åstadkomma detta. Hon berättar om negativa upplevelser inom kampsportsträningen och hur hon valde att reagera åt dem:

...när jag började med kampsport, då vägrade jag att göra det utan att nån i min närhet var med, för jag vågade inte vara där annars, sen så blev det Corona och då kunde de inte vara med [...] och då fick jag ju ändra lite på det [...] jag måste bita ihop och göra

det själv, så då gjorde jag ju det, så hittade man en trygghet [...] men sen så försvann den tryggheten och då tänkte jag först att jag ville inte gå tillbaka, men då fick jag bara ändå bita ihop [...] Jag kommer ihåg när jag fick därifrån första träningen för vi hade fått en ny tränare [...] men sen kom jag dit nästa träningen igen [...] jag får bara ändra mitt tankesätt [...] och nu är det den personen vi fick som tränare ett av det bästa som har hänt mig (Maria)

Det verkar som att Maria upplevde att hon konfronterades av externa omständigheter som försvårade hennes utveckling inom kampsporten vid olika tillfällen, vilket hör ihop med att människor med extern lokus upplever sig själva kontrolleras av omständigheter (Shojaee & French, 2014, s.974). Maria valde dock att anpassa sig till dessa situationer för att fortsätta träna, istället för att ge upp, och dessa anpassningar är resultat av sina egna handlingar. Dessa anpassningar hör ihop med att människor med intern lokus inte vill låta sig själva kontrolleras av (Rotter, 1966, s.22-23).

Ansträngningarna i ungdomarnas liv kommer dock inte bara från externa omständigheter, utan även ifrån dem själva, i form av rädslor eller svårigheter som härstammar från deras personligheter och beteenden. Ungdomarna förklarar dock att de kan arbeta för att ta sig förbi dessa ansträngningar, och eventuellt uppnå sina mål. Nedan presenteras två exempel på berättelser om detta:

Möjligheten att göra det är väldigt lätt, det är bara att jag måste lägga i tid [...] de enda begränsningarna som jag kan se just nu är begränsningar som kommer från mig, till exempel, jag studerar inte, jag är för lat, och jag lämnar inte in i tid och sånt (Anton)

Om att bli brandman, då är det mycket mig själv som hindrar mig [...] Mina egna hjärnspöken [...] Jag är rädd för eld, men jag vill bli brandman, så det är ett hinder jag har. Jag är höjdrädd, men jag vill bli brandman [...] men det är alltid nånting jag kan jobba med (Maria)

Anton och Maria lägger ansvar på sig själva och upplever att uppfyllandet av sina mål kan hindras av sina personliga brister, men också att de kan arbeta för att ta sig förbi bristerna och uppnå sina mål i framtiden. Detta hör ihop med att människor med intern lokus upplever sig besitta kontroll över sig själva och sina handlingar (Montes et al, 2017, s.905). Marias berättelse visar även att hon inte vill låta sig själv kontrolleras av sina rädslor, vilket liknar

Rotters förklaring om att människor med intern lokus inte låter sig själva kontrolleras av externa omständigheter (Rotter, 1966, s.22)

I nästa avsnitt kommer jag att redogöra för relationen mellan yttre kontroll-lokus och ungdomarnas utveckling och målsättningar.

6.2 Yttre kontroll-lokus: Främjande situationer, andra människors handlingar och hinder på mikro- och makronivå

Under den första delen av analysen visade jag att inre kontroll-lokus hos ungdomarna kunde associeras med valda målsättningar utifrån personliga intressen, en vilja och känsla att kunna uppnå målen och ett personligt ansvar som ungdomarna har lagt på sig själva. I detta avsnitt berättar jag om relationen mellan ungdomarnas målsättningar och yttre kontroll-lokus. Jag redogör för externa omständigheter som, enligt ungdomarna, har påverkat dem positivt och negativt. Det visade sig att ungdomarna oftast upplevde sig påverkas positivt av olika främjande sammanhang och av olika människor i sina liv. I dessa fall berättar ungdomarna om skolan, deras familjer och vänner, olika händelser från omvärlden, medier som Youtube och underhållning på TV. En del externa omständigheter associerades dock med negativa influenser på ungdomarna. Dessa kan exempelvis höra ihop med psykisk ohälsa eller olika händelser i ungdomarnas liv.

6.2.1 Främjande miljöer och situationer

Som jag nämnde vid början av detta avsnitt tillskriver de flesta ungdomar sina miljöer främjande betydelser för sina utvecklingar och mål. I ett fall upplevs även stödet vara avgörande för ens utveckling.

6.2.2 Hemma hos familjen

Ett exempel på en upplevd positiv påverkan från miljön finns i Saras berättelse. Hon berättar om faderns aktiviteter och dess upplevda betydelse för hennes gymnasieval:

min pappa håller på med träning och hälsa och PT och instruktör, så därför var det nog rätt så lätt att tänka att detta var en skola jag kunde gå på (Sara)

Saras upplevelse att hennes gymnasieval påverkades av faderns egna intressen visar att detta val var ett indirekt resultat av en extern omständighet i Saras liv. Detta är för att fadern inte tvingade henne att välja idrottsgymnasiet, men samtidigt verkar det som att beslutet fattades utifrån att Sara var bekant med träningen, snarare än att hon valde skolan utifrån ett personligt intresse (April, Dharani & Peters, 2012, s.125). Att Sara upplever sig ha påverkats av sin far speglar även informationen i Dengas (1984) studie om att en individ kan tillskriva sin familj en betydelse för sina egna val (Denga, 1984, s.372). Även Lisa upplever sig ha påverkats av en familjemedlem:

Nä, asså först ville jag bli mäklare, men sen så gick min bror på denna skolan, så att då ville han också bli polis och jag ser upp till honom väldigt mycket så då (obegripligt) (jag försöker att bekräfta om Lisa fick sin mål om att bli polis av sin bror) Ja (Lisa)

Det verkar som att Lisas bror, liksom den symboliskt interaktionistiska förklaringen, är ett objekt som betyder mycket för henne, och att hon sedan valde att agera utifrån broderns betydelse för henne och valde polisyrket som ett mål (Blumer, 1998, s.10,11,12). Det är även möjligt att polisyrkets betydelse har förts vidare från brodern till Lisa (Blumer, 1998, s.11). Gällande extern kontroll-lokus visar Lisas berättelse att hon, liksom hos Sara, upplever sig ha påverkats av en familjemedlem (Denga, 1984, s.372).

6.2.3 Skolmiljöns inflytande

De flesta av ungdomarna upplever även att gymnasiets miljö har varit gynnsam för dem. Exempelvis berättar fyra ungdomar nedan om den positiva betydelsen som de har tillskrivit gymnasiet och människorna de har träffat under skolgången:

Nej, mer att jag har att jag har fått mål här [...] det var här jag insåg lite mer var jag ville gå, träna i livet, så jag skulle mer säga det har blivit mål här än att de har hindrat mina mål (Sara)

...väldigt många på skolan som, när de tränar och tävlar, de inspirerar mig väldigt mycket och deras kunskaper inspirerar mig [...] då lär jag mig mer och mer [...] och då kommer jag närmare mitt mål [...] sen lär jag ju mig mer om kroppen [...] den fysiska kroppen, vilket kan vara bra när jag bli brandman, för då kan jag lära mig mycket om vilka muskelgrupper jag behöver för att göra det här (Maria)

Ja, utbildningen. Den hjälper mig få PT-certifikat, och det gör också att det blir lättare att få jobb inom det. och sen hjälper väldigt många lärare mig, de uppmuntrar mig till det och att de säger att jag är jätteduktig och att jag inte kommer ha några problem att klara det (Jonna)

Ja ja, jag tycker det är en bra plats [...] sen får jag också stöttningarna från lärarna och vännerna och jag behöver det (Lisa)

Att dessa ungdomar upplever att skolan och dess människor har haft en positiv påverkan på deras möjligheter att uppnå sina mål hör ihop med idén om att människor kan uppleva att positiva händelser i deras liv kan vara resultat av externa omständigheter (April et al, 2012, s.125). Marias och Lisas positiva upplevelser av att de olika människorna på skolan har hjälpt dem hör även ihop med ungdomarna i Saminathen et als studie (2020), som upplevde att klasskamraterna påverkade dem positivt (Saminathen et al, 2020, s.807).

Däremot visar Lisas upplevelser på skolan, i jämförelse med hennes tidigare svar i analysen, att hon behöver hjälp för att ta sig vidare i livet och att hennes egna förmågor inte räcker för att uppnå detta. För att illustrera detta presenterar jag ett citat från Lisa nedan:

Jag får rätt så mycket hjälp [...] eftersom man får mycket hjälp, då känner jag att (obegripligt) skolan kan jag klara. Hade jag inte fått den hjälpen jag inte får så kanske jag amen skolan är inte nånting jag kommer klara av (Lisa)

Tidigare i studien berättade Lisa att hon upplever sig besitta den rätta mentaliteten för att bli polis och att hon behöver träna sin kropp för yrket. Detta svar ger ett intryck av intern lokus hos Lisa, eftersom hon verkar uppleva sig själv besitta kontroll över sig själv och över möjligheten att bli polis (Montes et al, 2017, s.905). Däremot visar Lisas kommentar om behovet av hjälp för att klara skolan att hon inte upplever sig besitta lika mycket kontroll över sina handlingar som hennes tidigare kommentar verkade visa. Istället ser det ut som att Lisas

progression är beroende av människorna runt omkring henne, vilket hör ihop med extern lokus (April, Dharani & Peters, 2012, s.125).

6.2.4 Alternativa inspirationskällor

Familjen och skolan är dock inte de enda sammanhang som ungdomarna tillskriver en främjande betydelse för deras målsättningar. Specifikt berättar Anton, Mikael och Sara om människor och information som de har exponerats för på internet eller på TV. Deras upplevelser presenteras nedan:

...jag kollar mycket på debatter och sånt [...] på det sättet har jag blivit påverkad jättemycket [...] jag tror inte jag hade haft något intresse alls i historia om jag inte hade kollat såna på debatter eller såna youtube-videos (Anton)

...sen finns det många andra så här stora influenser [...] om vi snackar om kring pengar och kring livet så säger han väldigt, väldigt smarta saker och verkligen lär unga män att vi är starka och bli ekonomiskt fria (Mikael)

...brandman vet jag inte faktiskt, där var det mycket mig själv och serier jag själv var intresserad av det, sen så kollade jag på serier och filmer och sånt och inspirerades av det (Maria)

Att Anton, Mikael och Maria upplever sig ha inspirerats av människor och information från dessa olika källor verkar överensstämma med idén om att påverkas av externa omständigheter i relation till väljandet av yrken (Denga, 1984, s.376). Detta bekräftas av Mikaelns kommentar om att ha lärt sig från "influencers", att Antons upplevelse om att intresset för historia inte hade funnits utan debatterna och att Maria upplever att filmerna och serierna har inspirerat henne.

6.2.5 Andra människors handlingar

Under analysens gång visades det att de flesta av ungdomarna även tillskriver olika människor positiva betydelser för sina målsättningar. Dock visades det även vid ett fall att familjen upplevdes vara hindrande för uppfyllandet av ett av ungdomens mål.

6.2.6 Familjens stöd

Nedan presenteras två exempel om de positiva betydelserna som alla ungdomar i studien tillskriver sina familjer i relation till deras målsättningar:

Familjen tycker jag [...] jag har alltid blivit stöttat med det jag vill göra. Speciellt pappa, han vill att jag ska nå mina mål och komma så högt jag kan. Och han tror alltid på mig, oavsett hur svårt det är. (Jonna)

Mina närmaste [...] de är ju där som min familj [...] de stöttar mig med det [...] Han har alltid, oavsett hur man har bråkat och hållt på, så har han alltid stöttat mig och knuffat mig lite för att [...] liksom så, du har det här i dig [...] det har gett mig mer självförtroende (Maria)

Både Jonna och Maria upplever att deras progression mot sina mål förenklas av stödet från sina respektive familjer. Jonnas far stöttar henne, även under svåra perioder, medan Malins far alltid har motiverat henne till att fortsätta framåt. Dessa händelser hör ihop med extern lokus och att positiva resultat kommer ifrån människors stöd (April et al, 2012, s.125). Jonnas och Marias upplevelse att stödet hjälper dem liknar även informationen i Yau et als studie (2021), om att barnet ägnar sig mer åt studier som resultat av moderns stöd (Yau et al, 2021, s.906).

6.2.7 Hinder på makronivå

En del av ungdomarna tillskriver dock även negativa betydelser till olika externa omständigheter. Exempelvis upplever Lisa och Mikael att de har hindrats, fast på olika sätt.

6.2.8 Blockerad väg mot en utbildning

Jag kommer först att berätta om Lisas upplevelser av en händelse som inträffade i hennes liv. Händelsen är kopplad till en av anledningarna bakom hennes val att bli polis. Hon berättar att hon valde polisyrket som mål eftersom hon inte lyckades att komma in på en annan gymnasieutbildning:

...det var en tid då jag verkligen ville bli mäklare, och sen så kom jag inte in på ekonomlinjen. Då så tänkte jag: nä [...] Det är jättesvårt att bli mäklare, så då tänkte jag (obegripligt) polis (Lisa)

Att Lisa valde att bli polis istället för att försöka att ta sig in på ekonomlinjen igen, utifrån upplevelsen att det inte är lätt att bli mäklare och att hon inte lyckades komma in på utbildningen, tyder på att hon upplevde att uppfyllandet av detta ursprungliga mål inte längre var möjligt. Detta hör ihop med individen i Yau et als studie (2021), som upplevde att sitt mål inte längre gick att nå heller (Yau et al 2021, 898-899). Att Lisa nekades en plats i ekonomlinjen visar också en nivå av extern lokus, eftersom att nekandet inträffade utanför hennes kontroll (Shojaee & French, 2014, s.974).

6.2.9 Yrkets status

Att uppleva att någonting inte är helt möjligt gäller även för Mikael. Till skillnad från Lisa har dock Mikael inte lämnat ett av sina mål, utan istället har målet förändrats. Som tidigare nämnts vill Mikael även bli professionell kampsportsutövare, men han berättar att han inte vill uppnå en nivå där han kan försörja sig själv på kampsporten. Anledningen till detta är för att han upplever att försörjning på kampsporten är svårt att uppnå:

Anledningen till att jag inte har det som levnadsplan för det är jättesvårt att leva på det. De allra flesta kan inte tjäna ihop nog med pengar för att kunna vara stabil ekonomiskt och leva på det [...] Jag hade ju inte tackat nej till att ha det som en karriär, men jag menar att det inte är någonting som man får förvänta sig (Mikael)

Mikael upplever att försörjning genom kampsport är svårt och att människor inte kan få ihop tillräckligt mycket för att leva ett ordentligt liv. Denna upplevelse kan vara ett resultat av att Mikael undersökte möjligheterna och kom fram till tolkningen om att det inte är lätt att

försörja sig själv genom idrotten, och valde sedan att justera målet. Denna tolkning liknar med den symboliskt interaktionistiska idén om att en individ interagerar med en människa och formulerar ett svar utifrån människans val av handling (Blumer, 1998, s.8). I relation till yttre kontroll-lokus är det därför möjligt att Mikael upplever att försörjning genom kampsporten är bortom hans kontroll, eftersom externa omständigheter hindrar honom från att uppnå detta (Shojaee & French, 2014, s.974).

I det kommande avsnittet kommer jag att redogöra för kombinationen mellan inre och yttre kontroll-lokus som förekommer i en del av ungdomarnas berättelser.

6.3 Kombination av inre och yttre kontroll-lokus

I början av analysen redogjorde jag först för relationen mellan ungdomarna och inre kontroll-lokus, och efteråt redogjorde jag för betydelsen som ungdomarna tillskrev olika externa omständigheter. Under analysens gång märkte jag dock att ungdomarnas berättelser inte alltid lät sig kategoriseras som inre- eller yttre kontroll-lokus. Precis som jag tidigare påpekat innehöll en del av ungdomarnas utsagor inslag av båda varianter av lokus, där båda varianterna utspelade sig samtidigt. Samtidigt kan dessa inslag se annorlunda ut för varje ungdom. Exempelvis associeras Mikael's berättelser till en större grad med inre kontroll-lokus, men hans berättelser innehåller även ett par inslag av extern lokus. I jämförelse med Mikael's upplevelser visar Saras berättelser att hon, för det mesta, upplever sig själv kontrolleras av omständigheter bortom sin egen kontroll. Trots detta upplever Sara fortfarande att hon styr över olika händelser i sitt liv, men inte på liknande sätt som Mikael. Dessa kombinationer visar att ingen av ungdomarna kan associeras till inre eller yttre lokus exklusivt, utan aspekter av båda varianter förekommer i deras berättelser. Nedan presenteras analyser av tre berättelser med blandade kontroll-lokus i en och samma situation.

6.3.1 En alternativ väg mot samma destination

Ett exempel på kombinationen av intern och extern lokus finns i ett av Marias svar, där hon berättar om sitt mål inom kampsporten, sin upplevelse om hur målet har påverkats av sitt förbud att träna MMA av sina föräldrar och hur hon agerar inom detta förbud:

...de gillar inte MMA, de har varit väldigt tydliga med det att jag inte får börja på MMA [...] eftersom de har begränsat mig från att börja på MMA så har det hindrat mig lite för att ta mig ett steg närmre [...] Men eftersom jag tränar BJJ och Thaiboxning så har jag de största grunderna i det, så jag kan fortfarande ta mig dit, men på ett annat håll (Maria)

Marias beskrivning av föräldrarnas agerande visar att Marias deltagande i MMA-träning är någonting som strider mot deras personliga åsikter om idrotten, och utifrån detta hindrar de därför henne från att delta i träningen. Detta liknar exemplet på att människor kan reagera negativt åt ett val som inte hör ihop med sina egna uppfattningar (Kontigo AB, 2018). Föräldrarnas förbud utifrån deras åsikter är även ett exempel på hur Maria upplever sig själv och sitt mål kontrolleras av externa omständigheter, eftersom hon hindras från att träna av andra människor (Shojaee & French, 2014, s.974). Dock nämner Maria att hon fortfarande kan uppnå sitt idrottsmål genom att träna andra kampsporter, vilket visar att Maria fortfarande upplever att det är möjligt för henne att uppnå sitt idrottsmål genom sina handlingar, i enlighet med intern lokus (April, Dharani & Peters, 2012, s.125). Maria visar även att hon använder sig av tillgängliga medel i sitt liv för att uppnå sina mål, likt de motståndskraftiga ungdomarna som använde sig av de tillgängliga medlena i sina hem för att studera (Leontopoulou, 2006, s.119). I detta fall förklarar Maria att hon kan lära sig de nödvändiga färdigheterna för uppfyllandet av sitt idrottsmål genom att träna de två kampsporterna hon nämner.

6.3.2 Olika betydelser av samma omständighet

Under intervjun med Maria berättade hon även om de olika reaktioner från människor åt hennes kön i relation till sina mål. Dessa händelser, likt relationen mellan Marias idrottsmål och hennes föräldrar, innehåller också inslag av båda varianter av lokus:

Om jag säger till en kille till exempel, i min egen ålder, att jag vill bli brandman, som att det vore töntigt [...] att jag inte kan göra det för att jag är tjej [...] det hindrar inte mig från att fortfarande vilja bli det. (om kampsporten) Ja, de är också väldigt mycket där med att jag är tjej[...] jag har upplevt nedvärderande blickar och hånskratt och nån som inte vill köra (träna) med mig för att jag är tjej och de kan inte slå en tjej, och det

är nåt som hindrar mig väldigt ofta [...] men jag har gått dit ändå (till kampsporten), för jag känner att det ska inte stoppa mig (Maria)

Likt med förbudet av sina föräldrar har pojkar reagerat negativt åt Marias mål att bli brandman och under träningarna med henne, på grund av att de inte tror att en flicka kan arbeta som brandman och för att de har behandlat henne negativt under träningarna. Samtidigt vägrar Marias kamrater inom kampsporten att träna med henne på grund av hennes kön. I båda fall verkar det som att Marias val strider mot pojkarnas uppfattningar (Kontigo AB, 2018). Maria verkar inte heller besitta kontroll över sina träningskamrater, utan istället styrs träningen till en viss del av pojkarnas egna ovilja att träna med henne, vilket leder till upplevelsen att Marias utveckling inom kampsporten försämras av externa omständigheter (Montes et al, 2017, s.905). Likt människor med intern lokus låter Maria dock inte dessa externa omständigheter hindra henne, utan istället vill hon fortsätta framåt och uppnå båda sina mål (Rotter, 1966, s.22-23).

6.3.3 Externaliserad inre kontroll-lokus

Det samtidiga samspelet mellan intern och extern lokus förekommer även i en del av Antons och Mikael's berättelser. Dessa kombinationer är kopplade till deras religiösa tron:

...jag är muslim [...] och jag vill, inom historiker, så vill jag studera islam, i islamisk historia [...] saker jag lyssnar på och (obegripligt) mitt intresse för Islam har gjort att jag vill ta den här vägen [...] jag kollar mycket på debatter och sånt, till exempel, islams historia [...] på det sättet har jag blivit påverkad jättemycket [...] jag tror inte jag hade haft något intresse alls i historia om jag inte hade kollat på såna debatter [...] såna Youtube-videos (Anton)

Jag tror på Gud, så Gud har satt mig här för att jag ska va min egna person, och jag lever efter Honom, jag lever inte efter nån annan [...] jag uppnår det jag vill uppnå, sen kan alla ha de åsikterna som de vill ha, det spelar inte så stor roll i slutändan (Mikael)

Antons intresse för historia, samt att hans mål om att bli historiker inte hade varit aktuell om han inte hade lyssnat på debatterna, visar att Anton inte bara vill uppnå sitt mål utifrån sitt interna intresse för ämnet, utan även på grund av att han upplever sig ha påverkats av externa

omständigheter i form av debatterna. Detta hör ihop med att en individ kan uppleva sig påverkas av andra människor (Denga, 1984, s.372).

När det kommer till Mikael verkar Guds betydelse vara viktigare för honom än andra betydelser i sitt liv, till den grad att han väljer att utgå ifrån Gud i sin strävan att uppnå sina mål. Det kan innebära att Mikael tillskriver Gud en speciell betydelse, som är baserad på tron att Han har skapat Mikael för att vara självständig och uppnå sina egna mål. Samtidigt verkar Mikael agera utifrån denna betydelse genom att vara sin "egna person". Dessa omständigheter hör ihop med den symboliskt interaktionistiska förklaringen om att människor tillskriver objekt betydelser och agerar utifrån dem (Blumer, 1998, s.8, 10-11). Mikael berättar även om att han ska uppnå sina mål på egen hand och att han, likt människorna med intern lokus, inte tänker låta sig själv påverkas av externa omständigheter (Rotter, 1966, s.22-23). Mikaelns bestämdhet över detta har dock sitt ursprung hos sin tro på att Gud har bestämt att han ska uppfylla sina personliga mål, vilket innebär att Mikael även upplever att han har påverkats av en högre makt bortom sin kontroll, likt människor som upplever sig själva ha påverkats av externa omständigheter (Shojaee & French, 2014, s.974).

6.3.4 Psykisk ohälsa

Saras berättelse innehåller en detalj som skiljer henne åt från de andra ungdomarna i studien. Denna detalj är relaterad till sin psykiska ohälsa och den hindrande effekten som hon upplever att den har haft på henne och hennes framtid. Hon berättar dock även att hon fattade ett beslut om att försöka bli bättre. Nedan berättar hon mer om sin upplevelse med ohälsan:

...det skulle ju va min psykiska ohälsa, att det har satt lite käppar i hjulet på mig [...] det sociala har varit sjukt svårt för mig [...] för två år sen kunde jag inte ens åka buss, för jag hade så svårt med den, amen, med folk [...] då kunde jag inte träffa kompisar när jag ville, utan jag var beroende av att mina föräldrar kunde köra mig [...] så skulle väl säga det har pajat lite mina möjligheter och hur jag sett på vissa saker [...] jag fick ett sammanbrott här på skolan faktiskt [...] så fick jag en panikattack [...] sen så kontaktade vi en psykolog som jag gick och pratade med i ett halvår och, amen, fick hjälpa mig [...] det var en sak som hjälpte mig [...] men också att jag tog tag i det själv och insåg att jag kan inte fortsätta så (Sara)

Sara upplever att den psykiska ohälsan har påverkat henne till den grad att hon inte har tillgång till många möjligheter i framtiden. Denna upplevelse av försämrade tillgång liknar även upplevelsen hos gruppen med färre materiella tillgångar i Rotters studie som upplever att deras möjligheter är få, även om detaljerna är annorlunda (Rotter, 1966, s.24). Anledningen till att hennes ohälsa anses vara en extern omständighet är på grund av att Sara verkar uppleva att den har haft en stor påverkan på sitt liv, på liknande sätt som att människor med extern lokus upplever att olika externa omständigheter ligger bakom händelser i deras egna liv (Shojaee & French, 2014, s.974). Gällande Saras kontakt med sin psykolog verkar den ha uppstått på grund av den symboliska tolkningen att ohälsan är någonting som behövde behandlas (Blumer, 1998, s.8). Att Sara sedan fick hjälp av psykologen visar att en del av Saras förbättring också är ett resultat av en annan människas handlingar, vilket hör ihop med extern lokus (Montes et al., 2017, s.905). Sara berättar dock även att hon "tog tag i det själv" och insåg att hon kunde fortsätta leva på detta vis. Utifrån denna kommentar är det möjligt att Sara tolkade sin ohälsa på ett symboliskt interaktionistiskt sätt och kom fram till slutsatsen att hon måste göra någonting åt den. Det är därför möjligt att Sara agerade på ett liknande sätt som när boxaren tolkade det kommande slaget (Blumer, 1998, s.8). Kommentaren visar dock även att hennes förbättring är ett resultat av sitt eget beslut att göra någonting åt ohälsan, vilket är ett tecken på att Maria upplever en nivå av intern lokus och kan därför uppnå resultat på egen hand till en viss grad (Montes et al, 2017, s.905)

I nästa avsnitt kommer jag att sammanfatta min studie med en diskussion om ämnet, analysens resultat, resultatets koppling till kontroll-lokus och studiens potentiella relevans för socialt arbete med ungdomar.

7. Sammanfattande slutdiskussion

Syftet med denna studie var att ta reda på hur ungdomar tänker kring val av och möjligheter att uppnå sina målsättningar, samt om de tillskriver dessa mål och möjligheter inre och/eller yttre omständigheter. Sex intervjuer med ungdomar har analyserats med teoretisk inspiration från symbolisk interaktionism och begreppsparet inre och yttre kontroll-lokus för att ta reda på detta.

Resultaten visade att inre kontroll-lokus associeras med val av målsättningar utifrån ungdomarnas personliga intressen, en vilja att uppnå målen eller att hitta bättre möjligheter i framtiden. Inre kontroll-lokus associeras även med ansträngningen att ta sig förbi sina

personliga brister för att uppnå sina mål. När det kommer till yttre kontroll-lokus tillskrev ungdomarna olika människor, miljöer och situationer främjande effekter för deras möjligheter att uppnå sina mål. Extern lokus associeras dock även med olika hinder, som exempelvis att ha hindrats av olika händelser eller sin psykiska ohälsa. En del av ungdomarnas berättelser innehåller även kombinationer av intern och extern lokus på en och samma gång, vilket betyder att ungdomarna upplever att uppfyllandet av målen kan påverkas av den personliga viljan tillsammans med extern positiv förstärkning. Exempelvis upplever Lisa inte bara att hon har "psyket" för att bli polis, utan hon upplever även att hon behöver hjälp för att klara skolan.

Resultaten visar även att inre kontroll-lokus inte alltid associeras med positiva följder för en individ. Exempelvis berättar Anton att han är lat och att han inte lämnade in uppgifterna i tid under sin skolgång. Dessa beteenden är resultat av inre omständigheter hos Anton. Samtidigt visar resultaten även att inflytandet av externa omständigheter inte alltid upplevs vara negativt av ungdomarna. Marias berättelser visar exempelvis att hon lär sig mer om kampsport och människokroppen av människorna på gymnasiet. Ungdomarnas upplevelser är till skillnad från bilden som framställs om begreppsparet i olika artiklar. I exempelvis Rotters artikel (1966) ges ett negativt intryck av extern lokus av att han kopplar denna variant av lokus med färre tillgångar hos socioekonomiskt svagare grupper (Rotter, 1966, s.24). Ungdomarnas upplevelser visar därför att begreppsparen kan associeras med både positiva och negativa följder, och att associeringen beror på ungdomarnas inre omständigheter och de olika externa omständigheterna i deras liv.

Angående berättelsernas koppling till symbolisk interaktionism visar analysen att ungdomarnas mål kan vara resultat av deras tolkningar av andra människor och deras handlingar, att ett yrkes betydelse har förts vidare från människor till ungdomarna och att ungdomarna observerar och motiverar sig själva utifrån externa perspektiv när de strävar efter sina mål.

Resultaten från denna studie kan även vara användbara för socialt arbete med ungdomar som upplever svårigheter med att ta sig vidare i livet, eftersom det hade varit möjligt att analysera ungdomarnas liv utifrån begreppsparet för att komma fram till olika lösningar för dem. Exempelvis kan socialarbetaren undersöka en ungdoms situation utifrån yttre kontroll-lokus för att ta reda på om ungdomen saknar positiva externa influenser i sitt liv för att sedan åtgärda detta. Utifrån inre kontroll-lokus kan socialarbetaren hjälpa med att hitta ett mål som ungdomen upplever är betydelsefull och vill uppnå. Genom detta kan ungdomen börja känna ett intresse för och en vilja att uppnå målet. Det är även möjligt att ungdomen, om

hen lyckas att ta sig förbi olika utmaningar som resultat av socialarbetarens hjälp, börjar uppleva att hen faktiskt kan uppnå sina mål genom sina egna handlingar.

Källor

Ahrne, G & Svensson, P (2022) *Handbok i kvalitativa metoder*. Upplaga 3. Liber AB. Stockholm.

Ariza-Montes, A, Leal-Rodriguez, A.L, Rodriguez-Felix, L & Albort-Morant, G (2017) Can an Internal Locus of Control and Social Support Reduce Work-Related Levels of Stress and Strain? - A Comparative Study Between Spanish Owners and Managers

April, K.A, Dharani, B & Peters, K (2012) Impact of Locus of Control Expectancy on Level of Well-Being

Aronson, O (2023) Uppsatsguiden

Bryman, A (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber AB. Stockholm

Bryman, A (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber AB. Stockholm

Blumer, H (1998) *Symbolic interactionism - perspective and method*. Berkeley: University of California. 1969, tr. 1986

Crosley, J (2020) *Qualitative Data Coding 101 - How to code qualitative data, the smart way (with examples)*. gradcoach.com

- Crocetti, E, Albarello, F, Meeus, W & Rubini, M (2022) *Identities: A developmental social-psychological perspective*. *European Review of Social Psychology* 2023, Vol. 34, No. 1, 161–201
- Carroll, A, Hattie, J, Durkin, K & Houghton, S (1997) Goal Setting Among Adolescents: A Comparison of Delinquent, At-Risk, and Not-At-Risk Youth. *Journal of Educational Psychology* 1997, Vol. 89. No. 3,441-450
- Denga, D.I (1984) *Locus of control and its relationship to occupational choice behaviour*. *Applied Psychology*, Volume 3, Issue 3
- Eldén, S (2020) *Forskningsetik - Vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Studentlitteratur AB. Lund.
- Eysenck, M (2000) *Psykologi - ett integrerat perspektiv*. Studentlitteratur AB. Lund (Klar)
- Forte (2018) *Ungdomars och unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige - En kunskapsöversikt med fokus på ojämlikhet*
- Gowers, S (2005) *Development in adolescence*. *Psychiatry*. Vol 4. Issue 6. 1 June 2005, Pages 6-9
- Kontigo AB (2018) *Orsaker och möjliga lösningar på normbundna studie- och yrkesval*. Region Blekinge.
- Kvantila.com (2023) *Lathund till kvalitativ analys*
- Kiefer, S.M, Matthews, Y.T, Montesino, M, Arango, L, Preece, K.K (2013) The Effects of Contextual and Personal Factors on Young Adolescents' Social Goals. *The Journal of Experimental Education*, 81(1), 44–67, 2013
- Leontopoulou, S (2006) *Resilience of greek youth at an educational transition point: the role of locus of control and coping strategies as resources*. *Social Indicators Research* (2006) 76:95–126

Mentor (2023) *Förebildseffekten*.

Mansfield, C.F (2010) *Motivating adolescents: Goals for Australian students in secondary schools*. Australian Journal of Educational & Developmental Psychology. Vol 10, 2010, pp. 44-55

Rotter, J.B (1966) Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement. Psychological Monographs: General and Applied, Vol 80(1), 1966. pp. 1-28.

Riksdagen.se

Skolverket (2012) *Ungdomars uppfattningar om gymnasievalet*. Stockholm 2012

Svensson, P & Ahrne, G (2022) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm. Liber

Stockholms Universitet (2023) Så skriver du uppsats

Sawitri, D.R, Creed, P.A & Zimmer-Gembeck, M.J (2015) Longitudinal Relations of Parental Influences and Adolescent Career Aspirations and Actions in a Collectivist Society. Journal of research on adolescence, 25(3, 551-563).

Salmela-Aro, K (2010) *Personal goals and well-being: How do young people navigate their lives?* The Role of Goals in Navigating Individual Lives During Emerging Adulthood. New Directions for Child and Adolescent Development. Volume 2010, Issue 130

Sirin, S.R, Diemer, M.A, Jackson, L.R, Gonsalves, Howell, A (2004) *Future aspirations of urban adolescents: a person-in-context model*.

Shojaee, M & French, C (2014) *The relationship between mental health components and locus of control in youth*. Psychology, 2014, 5, 966-978

Staffan, L (2005) Om kvalitet i kvalitativa studier. Nordisk Pedagogik, (25), 1, 16-35.

Saminathen, M.G, Låftman, S.B & Modin, B (2020?) *En fungerande skola för alla: skolmiljön som skyddsfaktor för ungas psykiska välbefinnande*. Socialmedicinsk tidskrift 5 och 6/2020

Trost, J & Levin, I (2008) *Att förstå vardagen - med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv*. Malmö AB, Sweden

Yau, S.P, Cho, Y, Shane, J, Kay, J, Heckhausen, J (2021) *Parenting and Adolescents' Academic Achievement: The Mediating Role of Goal Engagement and Disengagement*. Journal of Child and Family Studies (2022) 31: 897–909

Appendix

Intervjufrågor

- Skulle du vilja berätta lite om dina personliga framtida mål?
- Vilken roll känner du att din omgivning spelar för din utveckling och dina målsättningar? Vänner, familj, andra etc?
- Hur upplever du möjligheterna att du kommer att uppnå dina mål?
- Vilka begränsningar kan du tänka dig kan dyka upp i din utveckling och vilka begränsningar för dina mål ser du i nuläget?
- Hur känner du att dina mål har utvecklats genom ditt liv?
- Hur mycket självbestämelse skulle du säga att du har över dina egna val och målsättningar?
- På vilket sätt känner du att skolan du går på är en bra plats för dina planer?

